EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY, SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
ISSN 2618-1274 (Print), ISSN 2618-1282 (Online)
Journal home page: https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index

ФІЛОСОФІЯ

Сергій Вікторович Шевцов
Доктор філософських наук,
професор кафедри філософії,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, 49010, Україна

Serhii Victorovych Shevtsov
Doctor of philosophical sciences,
Professor of the Department of Philosophy,
Oles Honchar Dnipro National University,
Gagarina ave., 72, Dnipro,
49010, Ukraine

E-mail: ulysses1967@gmail.com, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2187-5936

УДК 17:341 (524)

ФІЛОСОФІЯ МІЖНАРОДНОГО КОСМІЧНОГО ПРАВА: ЕТИЧНО-ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Received 18 September 2022; revised 24 October 2022; accepted 10 November 2022
DOI: 10.15421/342224

Анотація

Розглядаються філософсько-практичні проблеми міжнародного космічного права крізь призму ідей комунікативного розуму К.-О.Апеля, Ю.Габермаса, принципу відповідальності Г.Йонаса, теорії справедливості Дж.Ролза. З'ясовані аспекти концептуального фрейму існуючих нормативно-правових документів: пріоритет інтересів людства, відкритість космосу для всіх держав на основі рівності, заборона національного привласнення й окупації космічного простору, верховенство діючого міжнародного права, міжнародна відповідальність, співробітництво, космонавт як уособлення людства тощо. Окреслений абрис соціокультурного підґрунтя міжнародного космічного права у вигляді, з одного боку, протистояння західного та східного геополітичних блоків, а з іншого, їх співпраці у засвоєнні космосу. Висвітлені суттєві ознаки комунікативної теорії К.-О.Апеля й Ю.Габермаса: дискурс, ідеальна та реальна комунікативна спільнота, регулятивні принципи apriori комунікації, планетарна макроетика, комунікативна дія (інтерсуб'єктивність, взаєморозуміння) як важіль врівноваження інструментальної (технічне опанування космосом) й цілераціональної (успіх, конкурентоздатність) дій тощо. Продемонстровані аспекти кореляції між концептом міжнародної відповідальності держав у засвоєнні космосу та принципом відповідальності Г.Йонаса: принципова амбівалентність сучасної техніки, природня та контрактурна відповідальність, нові формули категоричного імперативу сучасної епохи, глобальність й трансцендентність сучасної етики. Показані можливості застосування теорії справедливості Дж.Ролза у забезпеченні легітимності принципів пріоритету добробуту інтересів людства, відкритості космічного простору на підставі рівності, співробітництва у горизонтах: чесності на підставі принципів рівності прав та вигідності; розподілу на підставі процедури «завіси невігластва»; взаємної прозорості як основи досягнення спільних домовленостей.

Ключові слова: комунікативний розум, дискурс, відповідальність, справедливість, глобальна етика.

PHILOSOPHY OF INTERNATIONAL SPACE LAW: ETHIC-PRAXEOLOGICAL MEASURING

Abstract

The article discusses philosophical-practical problems of international space law through the prism of the K.-O.Apel's and J.Habermas' conception of communicative mind, the H.Jonas' principle of responsibility, the J.Rawls' theory of justice. The text articulates aspects of conceptual frame of actual normative-justice documents: priority of interesting of humankind, opening of space for states, based on the principle of equality, prohibition of national appropriation and occupation of space, supremacy of existing international law, international responsibility, cooperation, cosmonaut as personification of humankind etc. It demonstrates social-cultural foundations of international space law, on the one hand, as opposition of West and East geopolitical blocs, on the another hand, as cooperation between them in space exploration. The study clarifies essential features of the K.-O.Apel's and J. Habermas' communicative theory: discourse, ideal and real communicative

© С.В.Шевцов, 2022. All rights reserved.

community, regulative principles of apriori of communication, planetary macroethics, communicative action (intersubjectivity, understanding) as a lever of balancing with instrumental (technical mastery of space) and purposeful (success, competitiveness) actions etc. The article demonstrates aspects correlation between a conception of international responsibility of states during space exploration and the H.Jonas' principle of responsibility: fundamental ambivalence of contemporary technology, natural and contractual responsibility, new formulas of categorical imperatives of contemporary epoch, globality and transcendence of contemporary ethics. The text shows possibilities of applying of the J. Rawls' theory of justice in ensuring of legitimacy of principles of the priority of welfare interests of humankind, opening of space, based on equality, cooperation in horizons: honesty based on the principles of equal rights, profitability; distribution based on 'the veil of ingnorance' procedure; mutual transparency as foundation of reaching common agreements.

Key words: communicative mind, discourse, responsibility, justice, global ethics.

Постановка проблеми.

Починаючи з 50-тих років XX ст., у зв'язку з науково-технічним й практичним засвоєнням космосу, відбувся бурхливий розвиток міжнародного космічного права як галузі міжнародного права, який у свою чергу поставив проблему осягнення різноманітних метатеоретичних – світоглядних, філософсько-антропологічних, екзистенціально-аксіологічних, етико-праксеологічних тощо – підвалин цієї галузі. Саме з цього бере свій початок філософія міжнародного космічного права, яка являє собою відносно молоду гілку філософського знання. Предметне поле філософії міжнародного космічного права знаходиться у стані становлення і дана стаття є однією зі спроб інтелектуальних розвідок у цьому напрямку. Оскільки право як таке і міжнародне космічне право зокрема відносяться до сфери практичного розуму, то розкриття певних етико-праксеологічних горизонтів уявляється актуальним.

Аналіз літератури.

Сукупність публікацій пов'язаних з філософією міжнародного космічного права можна розділити на низку блоків.

Перший блок пов'язаний з тим, що міжнародне космічне право як таке є складовою частиною міжнародного публічного права. Спочатку деякі видання, які стосуються останнього [Besson, Tasioulas 2010; Репецький, Гутник 2017]. Далі, видання, які безпосередньо мають відношення до міжнародного космічного права. І тут у першу чергу позначу збірку «International Space Law: United Nations Instruments», де містяться договори ООН, принципи та резолюції Генеральної Асамблеї, які стосуються міжнародно-правових аспектів засвоєння космосу. Монографії, у яких досліджуються проблеми глобального космічного уряду у контексті концепції сталого розвитку – The UN Agenda 2030 [Kerkonian 2018], конфлікти у космічному просторі та правові підстави їх подолання [Manoli, Habchi 2018], У 2019р. вийшла стаття В.Галунько, в якій він досліджує минуле та міркує над майбутнім міжнародного космічного права [Halunko 2019].

Другий блок стосується досліджень, які спрямовані від певної правової реальності у космічній сфері (непрості взаємовідносини між космічними державами, космічне сміття, шпигунство у сфері космічних технологій тощо) до філософських узагальнень, які так чи інакше неминуче виникають. Вважаю важливою статтю Х.М.Філью «Чому філософія міжнародного космічного права?» [Filho 2013], в якій він стверджує, що на межі XX-XXI ст. міжнародне право активно засвоює простір філософії (М.Г.Лозано, С.Бессон, Дж.Тасіулас, П.Б.Каселла, М.Коскенніємі, А.Лейбовіц, М.Дельмас-Марті, М.Лачс, О.Шачтер тощо), але філософські розвідки у межах міжнародного космічного права значно уступають (М.Лачс, К.Саган, Я.Броунлі, Б.Ченг, В.Ратгебер тощо). Виходячи з цього, він намагається відповісти на низку пов'язаних між собою питань: чому філософія?, чому філософія права?, чому філософія міжнародного права?, і нарешті, чому філософія міжнародного космічного права? Також бразильські правознавці Д. де О.Аргельєс, Р.Ф.Пальма, Р.А.Г.С.Аредес, досліджуючи доктринальну ґенезу міжнародного космічного права у період Холодної війни [Arguelhes, Palma & Arêdes 2019] торкаються й історико-філософських витоків проблеми.

Люксембурзький фахівець у галузі космічного права Н.Вурт у власній магістерській праці досліджував питання космічної етики у сфері міжнародного космічного права [Wurth 2019]. О.Цірковіч міркує над наступним етапом розвитку міжнародного права, яке стосується саме питань засвоєння космосу [Cirkovic 2021]. Що стосується вітчизняного досвіду, то в Україні існує фахове видання «Advanced Space Law», засноване Міжнародною спілкою філософії та космології та Науковим інститутом публічного права, на сторінках якого періодично з'являється філософська проблематика у контексті правових питань [наприклад, Halunko, Didenko 2019; Soroka 2021].

Третій блок – видання, які походять від суто філософської проблематики практичного характеру (етичні питання справедливості, відповідальності, взаємодії тощо) до їх застосування у правових колізіях міжнародного засвоєння космосу. У якості прикладу можна навести, як і позначену вище статтю Х.М.Філью [Filho, 2013], а також статтю Д.Лігора та Л.Дж.Метьюза, в який вони ставлять питання, яким чином теорія справедливості Дж.Ролза може сприяти становленню космічного уряду [Ligor, Matthews 2022].

Четвертий блок, пов'язаний з працями, які торкаються питань науково-технологічного засвоєння космосу, космологічної еволюції і виходять на те, що можна назвати аксіологічною складовою філософії міжнародного космічного права. Канадський вчений Дж.Н. Нільсен у 2011р. опублікував «Моральний імператив засвоєння людством космосу» [Nielsen, 2011], а у 2015р. – «Науковий імператив засвоєння людством космосу» [Nielsen 2015]. Також відмічу низку колективних монографій: «Космос і культура: культурна еволюція у космічному контексті» [Dick, Lupisella 2010], «Археологія, антропологія, міжзіркова комунікація» [Vakoch 2014], «Початок та кінець: значення життя у космологічній перспективі» [Vidal 2014] а також статей: «Космічна еволюційна філософія та діалектичне наближення до технологічної сингулярності» [Last 2018], «Космос як моральна інституція» [Karcher 2020] тощо. Українська думка тут має власний простір у вигляді наукового журналу «Philosophy and Cosmology», що існує з 2014р., завдяки стараннням О.Базалука та його дослідженням у галузі питань філософії космосу, космології та еволюції людства [Базалук 2022]. На сторінках видання є достатньо публікацій, які певним чином створюють підґрунтя філософії міжнародного космічного права, які торкаються різних проблем: онтологічних [Vladlenova, Kalnytskyi 2022; Pylypenko, Ivashchenko 2022], етичних [Muliarchuk 2021], філософсько-антропологічних [Mozgin 2020], філософсько-політичних [Vashkevich, Timashova 2021], державно-правових [Krichevsky, Udartsev 2019], глобальної космічності людства [Krichevsky 2018; 2019], правових питань використання штучного інтелекту в космосі [Soroka, Danylenko, Sokiran], прогностичних [Krichevsky 2017; Kerkonian 2018; Last, 2018; Krichevsky, Udartsev 2019; Mozgin, 2020; Vashkevich, Timashova 2021] тощо. Окремо хотів би позначити філософсько-освітні розвідки у контексті сучасних космологічних уявлень [Базалук 2010; Поліщук 2014]. Отже, виходячи з позначеного абрису публікацій.

Метою статті є артикуляція етично-праксеологічного виміру філософії міжнародного космічного права у контексті концептів комунікативного розуму, відповідальності, справедливості, космічного характеру сучасної етики.

Виклад основного змісту.

Почнемо з фактичного зрізу. У 1963р. Генеральна Асамблея ООН прийняла «Декларацію правових принципів діяльності держав з дослідження та використання космічного простору», яка містить дев'ять положень: 1) пріоритет добробуту і інтересів всього людства; 2) відкритість космічного простору і небесних тіл для всіх держав на основі рівності; 3) заборона національного привласнення, окупації космічного простору і небесних тіл; 4) верховенство діючого міжнародного права, включаючи Статут ООН; 5) міжнародна відповідальність держав за національну діяльність у космосі; 6) співробітництво й допомога з врахуванням інтересів інших держав; 7) збереження юрисдикції й контролю з боку держав, чиї об'єкти перебувають у космосі; 8) міжнародна відповідальність за шкоду, запо-

діяну космічним предметом; 9) проголошення космонавтів у якості посланців всього людства. У 1967р. США, Великобританія та СРСР прийняли «Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла (Договір про космос)», що включає сім положень: 1) рівноправність держав; 2) мирне використання космічного простору; 3) мирне рішення міжнародних спорів; 4) співробітництво держав; 5) взаємодопомога; 6) реєстрація; 7) прикладні види космічної діяльності. Отже, бачимо, що серед цих двох документів лунають поняття «відповідальність», «співробітництво», «взаємодопомога», «верховенство міжнародного права», «добробут», «інтереси людства».

Далі, необхідно окреслити певний соціокультурний зріз виникнення цих концептів. Йдеться про протистояння Східного (СРСР із союзниками) та Західного (США із союзниками) геополітичних блоків, яке у контексті нашого дослідження мало два боки: перший – Холодна війна (Cold War) 1946-1991 рр., другий – Космічна гонка (Space Race) 1955-1989 рр. за можливість досягнення переваги у космічному просторі. У позначених межах спостерігається Карибська криза 1962р. з дуже високою вірогідністю ядерної катастрофи, після якої протягом 1962-1979рр. відбувається загальна розрядка напруги, зниження взаємної агресії, стремління до співпраці (договори про обмеження стратегічної зброї 1972 й 1979 рр., програма «Союз – Аполлон» 1970-1975 рр.), але зберігається боротьба за різноманітні важелі впливу в окремих регіонах (війна у В'єтнамі, Празька весна, радянсько-китайський конфлікт, війна на Близькому Сході, війна в Афганістані тощо). Виходячи з цього, хотілось би продемонструвати певний зв'язок між позначеними принципами міжнародного космічного права та філософськими концепціями К.-О.Апеля, Ю.Габермаса, Г.Йонаса, Дж.Ролза.

Спрямованість філософського дискурсу після Другої світової війни можна у цілому позначити, як антитоталітарний (критика «закритого» та апологія «відкритого» суспільства К.Р.Поппером, критика репресивного характеру культури з боку представників Франкфуртської школи – Т.Адорно, М.Горкгаймера, Г.Маркузе, критичне дослідження тоталітаризму Г.Арендт, апологія міжособистісного діалогу в екзистенціалізмі М.Бубера, К.Ясперса й герменевтиці Г.-Ґ.Ґадамера, артикуляція різноманітних проявів феномену влади у Ж.Делеза, Ф.Гваттарі, М.Фуко, проект деконструкції Ж.Дерріда, семіотичні теорії У.Еко, Ю.Лотмана тощо). Інакше кажучи, виникла необхідність подолання монологічного, абсолютного характеру класичного розуму, становлення якого відбувалось від Платона до Г.В.Ф.Гегеля і обумовило певних чином метафізичний фундамент жахливих подій Першої та Другої світової війни, які стали своєрідним проявом внутрішньої кризи Модерну, як проекту Просвітництва і його виміром європоцентризму. Все це так чи інакше складає певне інтелектуальне підґрунтя концепції комунікативного розуму К.-О.Апеля й Ю.Габермаса.

Для К.-О.Апеля й Ю.Габермаса комунікація має фундаментальне значення – це апріорна й трансцендентально-прагматична, а не апостеріорна й емпірична структура нашого співіснування: не суб'єкти визначають той чи інший вид комунікації, а навпаки, комунікація є тим простором, який задає змістовні межі суб'єктів. Звідси, ідея пріоритету практичного (дієвого) розуму над теоретичним (споглядальним). У якості базових К.-О. Апель висуває поняття «дискурсу» і «комунікативної спільноти». Як і Л.Вітгенштайн, у дискурсі він ототожнює мову й мислення, але при цьому, по-перше, заперечує тотальну відповідність мови та світу, а по-друге, вважає, що первісним у дискурсі виступає не стільки поінформування, скільки інтерсуб'єктивна комунікація. Відносно комунікативної спільноти, К.-О.Апель розділяє її на ідеальну та реальну і тому завданням дискурсу є їх поєднання. К.-О.Апель формулює два регулятивних принципи, які складають apriori комунікації: 1) будь-яка дія повинна бути спрямованою на забезпечення виживання людського роду як реальної комунікативної спільноти; 2) реальна комунікативна спільнота повинна прагнути втілення у життя ідеальної спільноти. І таким чином, у випадку визнання людиною пев-

них раціональних аргументів, вона повинна, по-перше, визнати існування спільноти учасників комунікації, по-друге, дотримуватись її правил. Через розуміння сучасної трансформації філософії у трансцендентально-прагматичному напрямку (апріорність, комунікативність, дискурсивність, праксеологічність) К.-О.Апель доходить до ідеї планетарної макроетики: «нова проблема полягає… у необхідності макроетики. Тут йдеться про те…, щоб організувати відповідальність людства за наслідки [побічні наслідки] свої колективних дій у планетарному масштабі» [цит. за Єрмоленко 1999: 232].

Ю.Габермас пропонує ідею комунікативної дії, яка протиставляється інструментальній дії. Вказана бінарна опозиція «комунікативність/інструментальність» має безпосереднє відношення, з одного боку, до пов'язаного с інструментальністю технічного опанування людством космосу, яке неминуче породжує певну конкуренцію, навіть конфліктність, яка так чи інакше отримує правовий вимір, яким і займається міжнародне космічне право, а з іншого, – умови подолання цієї конфліктності у горизонті комунікативного розуму. Інструментальна дія спрямована на успіх, а природознавчі й технічні науки ґрунтуються на технічному контролі й інструментальному опануванні природою та космосом і тому наукова праця має цілераціональний характер. Виникнення капіталізму надає інструментальній дії певної універсальності, оскільки наука стає рушійною силою, а через неї і техніка набуває ідеологічної функції. Тобто, на думку Ю.Габермаса, у сучасному світі спостерігається фетишизація науки й техніки, оскільки людина з технократичною свідомістю починає інтерпретувати себе, інших і світ взагалі у термінах цілераціональної й інструментальної дії. Яскравий приклад – вказана вище Космічна гонка (Space Race): протистояння СРСР та США носило не лише науково-технічний, а ідеологічний характер – війна двох різних систем, двох різних образів життя.

Інструментальній і цілераціональній дії Ю.Габермас протиставляє комунікативну дію, яка спрямована на взаємне порозуміння діючих індивідів, їх консенсус, подолання розбіжностей та незгод. Комунікація належить до сфери взаємних очікувань, інтерпретації мотивів, інтерсуб'єктивного розуміння, згоди відносно певних інтенцій, прав, обов'язків тощо. Якщо у традиційному суспільстві інструментальна дія є підсистемою комунікативної, то в сучасному суспільстві навпаки, інструментальність поширюється і намагається підкорити комунікацію. Ось чому для Ю.Габермаса є важливою реабілітація комунікативної дії шляхом її переусвідомлення й відокремлення від інструментальної. Ю.Габермас намагається, з одного боку, зберегти або, точніше, врятувати поняття розуму як надбання Модерну, яке сучасна думка піддає нещадній критиці, а з точки зору філософа Модерн, як проект Просвітництва, все ж таки ще не є завершеним. З іншого боку, він бажає подолати притаманну модерністському розуму монологічність, суб'єктивність, абсолютність, тотальність і як наслідок – тоталітарність. Ю.Габермас ні в якому разі не спростовує інструментальну дію, усвідомлюючи також її важливість для сучасного світу. Йдеться про важливість урахування у межах комунікативної дії складних взаємодій різних типів раціональностей, а саме: 1) *інструментальної* (ефективне вирішення різноманітних технічних завдань); 2) *стратегічної* (послідовне рішення на користь тих, чи інших можливостей вибору з урахуванням всіх різноманітних пропозицій); 3) *нормативної* (рішення практичних завдань у межах моралі, яка керується певними принципами); 4) *експресивної драматургічної*, як невід'ємної складової учасників реального переговорного процесу.

Серед принципів, на яких базується засвоєння космосу і які отримали свій юридично-правовий статус, є принцип відповідальності, який у нормативному документі («Декларація правових принципів діяльності держав з дослідження та використання космічного простору») розкривається у напрямках міжнародної відповідальності держав за національну діяльність у космосі та міжнародної відповідальності за шкоду, заподіяну космічним предметом. У цьому контексті звернемось до концепції відповідальності Г.Йонаса, яка була викладена у праці «Принцип відповідально-

сті: у пошуках етики для технологічної цивілізації» (Das Prinzip Verantwortung: Versuch einer Ethik für die technologische Zivilisation), що побачила світ у 1979р., як раз по завершенні розрядки напруги між США та СРСР (війна в Афганістані) та початку нового етапу гонки озброєнь, у якому планувалось задіяти і космічний простір – Стратегічна оборонна ініціатива (Strategic Defense Initiative) або Зоряні Війни – довгострокова програма США зі створення глобальної системи ПРО з елементами космічних озброєнь, проголошена 23.03.1983р.

На думку Г.Йонаса, недоліком всіх попередніх етичних концепцій є ті обставини, що вони не мали відношення до людського життя у глобальних масштабах. Тобто моральна оцінка вчинків надавалась у відповідності з наявними результатами подій, вони ніколи не були об'єктами віддаленого планування. Етика минулого мала справу з ситуацією «тут-і-зараз», з однотипними випадками приватного або публічного життя. Г.Йонас формулює новий імператив у низці висловлювань: 1) «Чини так, щоб наслідки твоєї діяльності узгоджувались з продовженням автентичного людського життя на Землі»; 2) «Чини так, щоб наслідки твоєї діяльності не були руйнівними для майбутньої можливості такого життя»; 3) «Не завдавай шкоди умовам для беззастережного продовження існування людства на Землі»; 4) «Занось до свого теперішнього вибору як спів-предмет твого воління цілісність людини в майбутньому» [Йонас 2001: 27-28]. Таким чином, йдеться про трансцендентну відповідальність, яка долає межі очевидного (лат. trancsendo – здійснювати перехід, виходити за межі) і проникає у сферу, яка ще не є доступною пізнанню, але є підвладною певним прогнозам – наше спільне майбутнє. Категоричний імператив Г.Йонаса – середостіння етики майбутнього, яка охоплює всі сфери людського життя і має онтологічно-аксіологічну спрямованість. Детально аналізуючи феномен техніки, Г.Йонас вказує на його принципову етичну амбівалентність через суперечливість власних досягнень, при цьому він не стає на бік тих, хто займається безальтернативно займається її критикою. Навпаки, «тільки в єдності з наукою і технікою, які є справою людства, моральний розум може сприяти цій справі» [Йонас 2001: 376]. Але саме таке бачення містить у собі, як індивідуальну, так і колективну [на рівні спільнот, держав] відповідальність за наше спільне майбутнє в умовах високорозвиненої техногенної цивілізації. Г.Йонас відрізняє два типи відповідальності: перша – *природня* у якості покликання (науковця, мислителя, культурного діяча тощо), друга – *контракторна*, яка обумовлена певними згодами, обов'язками, які можуть мати неформальний та формальний (юридичний) характер. Сучасна епоха характеризується як доба кризи відповідальності (В.Гороз). У цьому контексті, все, що пов'язано з міжнародним космічним правом повинно поєднувати, як природню (діяльність політиків, юристів-практиків, правознавців), так контракторну (обов'язкість прийнятих актів) складові.

Такі принципи засвоєння космосу, як «пріоритет добробуту і інтересів всього людства», «відкритість космічного простору і небесних тіл для всіх держав на основі рівності», «співробітництво і допомога» тощо потребують звернення до теорії справедливості Дж.Ролза. Здійснюючи ревізію класичних теорій суспільного договору (Дж.Локк, Ж.-Ж.Руссо, І.Кант) і базуючись на перетині політичної філософії, соціології, етики, аналітичної філософії, теорії ігор та рішень, Дж.Ролз виходить з того, що спільнота складається з індивідів, які є раціональними, зацікавленими лише у себе, байдужими до інших, але залученими у так звану «торгівельну гру» (bargaining game), яка спонукає їх співпрацювати. Звідси, три моделі справедливості.

Перша – справедливість як чесність, яка має соціальний вимір, стосується інститутів і різноманітних практик (економічні, сімейні, правові тощо), і передбачає певні якості гравців (раціональність, самозацікавленість, здатність до взаємодії і співпраці) та два принципи: 1) рівність прав на найбільшу політичну свободу, яка сумісна з аналогічною свободою для всіх; 2) допущення нерівності за умовами вигідності цього для всіх. Друга – дистрибутивна, яка реалізується

завдяки аналітичному інструменту «завіса невігластва» (the veil of ignorance) – гравці абстрагуються не лише від власного природного та суспільного позиціювання, а й інших також, і через те повинні прийняти загальну точку зору відносно системи моралі та правових норм. Третя модель безпосередньо розкривається у «Теорії справедливості» (A Theory of Justice). Тут гравці мають загальне уявлення про інформацію, якою володіють всі учасники (політичні й економічні принципи, особливості психологічної організації), поділяють загальну концепцію блага у вигляді певних вигід (особистісна, політична свобода, економічні й соціальні переваги тощо) і на цій підставі починають домовлятись. Тобто зацікавленість у відстоюванні власних інтересів штовхає їх на пошук спільної точки зору. На думку філософів міжнародного права С.Бессон та Дж.Тасіуласа, ідеї Дж.Ролза є одними з ключових під час усвідомлення сучасних правових колізій на міжнародному рівні.

І нарешті, хотілось би позначити, що саме засвоєння людством космосу визначає нові обрії сучасної етики – від планетарного до космічного. Відомий факт: коли Нобелівський лауреат і філософ Б.Рассел почув, що 19 липня 1969р. людина прибула до Місяця і зробила там маленький крок для однієї людини і великий крок для всього людства, він помітив, що хотів би бачити набагато більше мудрості у веденні справ на Землі, ніж розповсюджувати наші жорстокі й смертоносні суперечки на інші планети. Що ж, дійсно, засвоєння космосу потребує не лише науково-технологічних зусиль, а ще й моральних, екзистенціально-аксіологічних змін самої людини і суспільств у цілому. Тому завершуючи, має сенс зробити невеличкі доповнення до позначеного вище категоричного імперативу Г.Йонаса: 1) чини так, щоб наслідки твоєї діяльності узгоджувались з продовженням автентичного життя людей, Землі, Всесвіту; 2) чини так, щоб наслідки твоєї діяльності не були руйнівними для майбутньої можливості життя на Землі і у Всесвіті; 3) не завдавай шкоди умовам для беззастережного продовження існування людства на Землі і у Всесвіті.

Висновки.

Окреслений фактичний зріз філософії міжнародного космічного права у вигляді прийняття низки нормативних документів, які визначають теоретичні й практичні межі міжнародного космічного права та містять низку фундаментальних понять: пріоритет інтересів людства, відкритість космосу для всіх держав на основі рівності, заборона національного привласнення й окупації космічного простору, верховенство діючого міжнародного права, міжнародна відповідальність, співробітництво, космонавт як уособлення людства тощо.

Позначений соціокультурний зріз філософії міжнародного космічного права, з одного боку, у якості протистояння західного та східного геополітичних блоків у межах Холодної війни (1946-1991) та Космічної гонки (1955-1989), з іншого, в аспектах співпраці між ними: договори про обмеження стратегічної зброї 1972 й 1979 рр. та програма «Союз – Аполлон» 1970-1975 рр. тощо.

На цьому тлі висвітлені деякі аспекти концепції комунікативного розуму К.-О.Апеля та Ю.Габермаса: дискурс, ідеальна та реальна комунікативна спільнота, регулятивні принципи apriori комунікації, планетарна макроетика, комунікативна дія (інтерсуб'єктивність, взаєморозуміння) як важіль врівноваження інструментальної (технічне опанування космосом) й цілераціональної (успіх, конкурентоздатність) дій тощо.

Показані аспекти кореляції між концептом міжнародної відповідальності держав у засвоєнні космосу, що артикулюється у нормативно-правових документах та принципом відповідальності Г.Йонаса, який, по-перше, відстоює принципову амбівалентність сучасної техніки, по-друге, демонструє два типи відповідальності – природню та контракторну, по-третє, пропонує нові формули категоричного імперативу для сучасної епохи, по-четверте, усвідомлює глобальний вимір сучасної етики, що загалом, по-п'яте, обґрунтовує трансцендентний вимір принципу відповідальності.

З'ясовано, що основоположні для засвоєння космосу принципи пріоритету добробуту інтересів людства, відкритості космічного

простору на підставі рівності, співробітництва й допомоги у якості власної реалізації можуть застосовувати надбання концепції справедливості Дж.Ролза у наступних горизонтах: 1) справедливість як чесність, заснована на принципах рівності прав та вигідності для всіх; 2) справедливість як розподіл на підставі «завіси невігластва», що спонукає до пошуку спільної точки зору; 3) справедливість як певна взаємна прозорість позицій як основа досягнення спільних домовленостей.

Бібліографічні посилання

Arguelhes, D. de O., Palma, R.F. & Arêdes, R.A.G.S. (2019). The Doctrinal Genesis of Space Law as an Emergent Branch of Public International Law During the Cold War. *Naval War College Journal*, 25, 253-271. doi: 10.21544/1809-3191.v25n1

Bazaluk, O. (2016). *The Theory of Evolution: From a Space Vacuum to Neural Ensembles and Moving Forward.* Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Bazaluk, O. (2022). Philosophy of the Cosmos for a Discursive 'Thinking Through' of the Chronology of the Universe. *Philosophy and Cosmology*, 28. doi: 10.29202/phil-cosm/28/1

Besson, S., Tasioulas, J. (2010). *The Philosophy of International Law.* New York: Oxford University Press.

Cirkovic, E. (2021). The Next Generation of Internal Law: Space, Ice and The Cosmolegal Proposal. *German Law Journal*, 22, 147167. doi: 10.1017/glj.2021.4

Diakovska, H., Aliieva, O. (2020). Consequentialism and Commercial Space Exploration. *Philosophy and Cosmology*, 24. doi: 10.29202/phil-cosm/24/1

Dick, Steven J., Lupisella, Mark L.(eds.) (2010). *Cosmos and Culture: Cultural Evolution in a Cosmic Context.* Washington: NASA.

Filho, J.M. (2013). Why a Philosophy of International Space Law? *International Institute of Space Law*, 5, 437-450.

Halunko, V. (2019). Space Law: The Present and the Future. *Advanced Space Law*, 3, 30-47. doi: 10.29202/asl/2019/3/3

Halunko, V., Didenko, S. (2019). Private International Space Law. Philosophical and Legal Factors of Approval by the World Community. *Philosophy and Cosmology*, 22, 16-23. doi: 10.29202/phil-cosm/22/2

International Space Law: United Nations Instruments. (2017). New York: United Nations Office.

Karcher, A. (2020). The Cosmos Considered as a Moral Institution. *Issues in Science and Theology: Nature – and Beyond.* Brussels: Springer, 261-280. doi: 10.1007/978-3-030-31182-7_21

Kerkonian, A.D. (ed.) (2018). *Global Space Governance and the UN 2030 Agenda*. Montreal: Centre for Research in Air and Space Law.

Krichevsky, S. (2017). Cosmic Humanity: Utopia, Realities, Prospects. *Future Human Image*, 7, 50-70.

Krichevsky, S. (2018). Super Global Projects and Environmentally Friendly Technologies Used in Space Exploration: Realities and Prospects of the Space Age. *Philosophy and Cosmology*, 20, 92-105. doi.org/10.29202/phil-cosm/20/8

Krichevsky, S. (2019). Cosmic Union of Communities: a New Concept and Technologies of Creating Cosmic Humanity. *Philosophy and Cosmology*, 22, 33-55. doi.org/10.29202/phil-cosm/22/4

Krichevsky, S. (2020). Creation of a 'Cosmic' Human: Ideas, Technologies, Projects, Experience, Risks, Limitations, Prospects. *Future Human Image*, 13, 32-45. doi.org/10.29202/fhi/13/4

Krichevsky, S., Udartsev, S. (2019). Space State on Earth and Beyond: Philosophy, Models, Experience and Prospects. *Philosophy and Cosmology*, 23, 30-52. doi.org/10.29202/phil-cosm/23/4

Last, C. (2018). Cosmic Evolutionary Philosophy and a Dialectical Approach to Technological Singularity. *Information*, 9, 78. doi:10.3390/info9040078

Ligor, D., Matthews, L.J. (2022). *What a 1970s Philosophical Concept Can Teach Us about Space Governance.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.fastcompany.com/90749631/what-a-philosophical-concept-from-the-1970s-can-teach-us-about-outer-space-governance (дата звернення 28.08.22)

Manoli, M., Habchi, S.B. (eds.) (2018). *Conflicts in Space and the Rule of Law*. Montreal: Centre for Research in Air and Space Law.

Mozgin, W. (2020). An Anthropocentric Perpective in Posthumanist and Transhumanist Discourse. *Philosophy and Cosmology*, 25. doi: 10.29202/phil-cosm/25/9

Muliarchuk, Y. (2021). Cosmos Friendly Ethics: Home, Environment, Common World. *Philosophy and Cosmology*, 27. doi: 10.29202/phil-cosm/27/5

Nielsen, J.N. (2011). The Moral Imperative of Human Spaceflight. *Speech on the First 100 Years Starship Symposium on the 2nd of October 2011.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.academia.edu/4717162/Moral_Imperative_of_Human_Spaceflight (дата звернення 28.08.22)

Nielsen, J.N. (2015). The Scientific Imperative of Human Spaceflight (електронний доступ: https://www.centauri-dreams.org/2015/08/21/the-scientific-imperative-of-human-spaceflight/)

Pylypenko, S., Ivashchenko, O. A Philosophical Discourse of the Earth. *Philosophy and Cosmology*, 28. doi: 10.29202/phil-cosm/28/2

Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice: Revised Edition*. Cambridge: Harvard University Press.

Soroka, L. (2021). The Concept of 'Cosmos' in Philosophical and Legal Discourse. *Advanced Space Law*, 7, 73-83. doi: 10.29202/asl/7/8

Soroka, L., Danylenko, A., Sokiran, M. (2022). Legal Issues and Risks of the Artificial Intelligence Use in Space Activity. *Philosophy and Cosmology*, 28. doi: 10.29202/phil-cosm/28/4

Vakoch, D.A. (ed.) (2014). *Archeology, Anthropology, and Interstellar Communication*. Washington: NASA.

Vashkevich, V., Timashova, V. (2021). From Philosophy of Cosmos to Space Policy: Contemporary Issues and Trends. *Philosophy and Cosmology*, 26. doi: 10.29202/phil-cosm/26/3

Vidal, C. (2014). *The Beginning and the End: the Meaning of Life in a Cosmological Perspective*. Brussels: Springer.

Vladlenova, I., Kalnytskyi, E. (2022). Models of the Universe: Ontological and Physical Problems. *Philosophy and Cosmology*, 28. doi: 10.29202/phil-cosm/28/4

Базалук, О. (2010). *Философия образования в свете новой космологической концепции*. Киев: Кондор.

Декларація правових принципів діяльності держав з дослідження та використання космічного простору, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 13.12.1963р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a31#Text (дата звернення 24.08.22)

Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла від 10.10.1967 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text (дата звернення 28.08.22)

Єрмоленко, А. (ред.) (1999). *Комунікативна практична філософія.* Ч.2: Вибрані тексти. Київ: Лібра.

Йонас, Г. (2001). *Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічних цивілізацій*. Київ: Лібра.

Поліщук, Н. (2014). Філософсько-освітня концепція антропокосмізму та духовні перспективи існування людської цивілізації в епоху інформаційно-високотехнологічного прогресу. *Грані*, 12, 6-11.

Ролз, Дж. (2010). *Теория справедливости.* М.: ЛКИ.

References

Arguelhes, D. de O., Palma, R.F. & Arêdes, R.A.G.S. (2019). The Doctrinal Genesis of Space Law as an Emergent Branch of Public International Law During the Cold War. *Naval War College Journal*, 25, 253-271. doi: 10.21544/1809-3191.v25n1

Bazaluk, O. (2010). *Filosofia obrazovania v svete novoj kosmologicheskoj koncepcii* [Philosophy of Education in the Light of New Cosmological Conception]. Kiev: Kondor. (in Russian)

Bazaluk, O. (2016). *The Theory of Evolution: From a Space Vacuum to Neural Ensembles and Moving Forward.* Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Bazaluk, O. (2022). Philosophy of the Cosmos for a Discursive 'Thinking Through' of the Chronology of the Universe. *Philosophy and Cosmology*, 28. doi: 10.29202/phil-cosm/28/1

Besson, S., Tasioulas, J. (2010). *The Philosophy of International Law.* New York: Oxford University Press.

Cirkovic, E. (2021). The Next Generation of Internal Law: Space, Ice and The Cosmolegal Proposal. *German Law Journal*, 22, 147167. doi: 10.1017/glj.2021.4

Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, UN General Assembly from 12/13/1963. Retrieved August 28, 2022 from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a31#Text (in Ukrainian)

Diakovska, H., Aliieva, O. (2020). Consequentialism and Commercial Space Exploration. *Philosophy and Cosmology*, 24. doi: 10.29202/phil-cosm/24/1

Dick, Steven J., Lupisella, Mark L.(eds.) (2010). *Cosmos and Culture: Cultural Evolution in a Cosmic Context.* Washington: NASA.

Ermolenko, A. (ed.) (1999). *Komunikatyvna praktychna filosofia. Ch.2. Vybrani teksty* [Communicative Practical Philosophy. Part 2. Selected Works]. Kyiv: Libra. (in Ukrainian)

Filho, J.M. (2013). Why a Philosophy of International Space Law? *International Institute of Space Law*, 5, 437-450.

Halunko, V. (2019). Space Law: The Present and the Future. *Advanced Space Law*, 3, 30-47. doi: 10.29202/asl/2019/3/3

Halunko, V., Didenko, S. (2019). Private International Space Law. Philosophical and Legal Factors of Approval by the World Community. *Philosophy and Cosmology*, 22, 16-23. doi: 10.29202/phil-cosm/22/2

International Space Law: United Nations Instruments. (2017). New York: United Nations Office.

Jonas, H. (2001). *Princip vidpovidal'nosti. U poshukah etyky dlya tehnologichnyh tsyvilizsatsiy* [The Imperative of Responsibility: In Search of Ethics for the Technological Age]. Kyiv: Libra (in Ukrainian)

Karcher, A. (2020). The Cosmos Considered as a Moral Institution. *Issues in Science and Theology: Nature – and Beyond.* Brussels: Springer, 261-280. doi: 10.1007/978-3-030-31182-7_21

Kerkonian, A.D. (ed.) (2018). *Global Space Governance and the UN 2030 Agenda*. Montreal: Centre for Research in Air and Space Law.

Krichevsky, S. (2017). Cosmic Humanity: Utopia, Realities, Prospects. *Future Human Image*, 7, 50-70.

Krichevsky, S. (2018). Super Global Projects and Environmentally Friendly Technologies Used in Space Exploration: Realities and Prospects of the Space Age. *Philosophy and Cosmology*, 20, 92-105. doi.org/10.29202/phil-cosm/20/8

Krichevsky, S. (2019). Cosmic Union of Communities: a New Concept and Technologies of Creating Cosmic Humanity. *Philosophy and Cosmology*, 22, 33-55. doi.org/10.29202/phil-cosm/22/4

Krichevsky, S. (2020). Creation of a 'Cosmic' Human: Ideas, Technologies, Projects, Experience, Risks, Limitations, Prospects. *Future Human Image*, 13, 32-45. doi.org/10.29202/fhi/13/4

Krichevsky, S., Udartsev, S. (2019). Space State on Earth and Beyond: Philosophy, Models, Experience and Prospects. *Philosophy and Cosmology*, 23, 30-52. doi.org/10.29202/phil-cosm/23/4

Last, C. (2018). Cosmic Evolutionary Philosophy and a Dialectical Approach to Technological Singularity. *Information*, 9, 78. doi:10.3390/info9040078

Ligor, D., Matthews, L.J. (2022). *What a 1970s Philosophical Concept Can Teach Us about Space Governance.* Retrieved August 28, 2022 from https://www.fastcompany.com/90749631/what-a-philosophical-concept-from-the-1970s-can-teach-us-about-outer-space-governance

Manoli, M., Habchi, S.B. (eds.) (2018). *Conflicts in Space and the Rule of Law*. Montreal: Centre for Research in Air and Space Law.

Mozgin, W. (2020). An Anthropocentric Perpective in Posthumanist and Transhumanist Discourse. *Philosophy and Cosmology*, 25. doi: 10.29202/phil-cosm/25/9

Muliarchuk, Y. (2021). Cosmos Friendly Ethics: Home, Environment, Common World. *Philosophy and Cosmology*, 27. doi: 10.29202/phil-cosm/27/5

Nielsen, J.N. (2011). The Moral Imperative of Human Spaceflight. *Speech on the First 100 Years Starship Symposium on the 2nd of October 2011.* Retrieved August 28, 2022 from https://www.academia.edu/4717162/Moral_Imperative_of_Human_Spaceflight

Nielsen, J.N. (2015). The Scientific Imperative of Human Spaceflight (електронний доступ: https://www.centauri-dreams.org/2015/08/21/the-scientific-imperative-of-human-spaceflight/)

Polischuk, N. (2014). Filosofs'ko-osvitnya koncepcia antropocosmismu ta duhovni perspectyvy isnuvannya lyuds'koj tsyvylizatsii v epohu informatsijno-vysokotehnologichnogo progresu [Philosophical-Educational Concept Anthropospace and Spiritual Prospects of Existence of the Human Civilization During the Epoch of Information-Highly Technological Progress]. *Grani*, 12, 6-11. (in Ukrainian)

Pylypenko, S., Ivashchenko, O. A Philosophical Discourse of the Earth. *Philosophy and Cosmology*, 28. doi: 10.29202/phil-cosm/28/2

Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice: Revised Edition*. Cambridge: Harvard University Press.

Rawls, J. (2010). Teoria spravedlivosti [Theory of Justice]. M.: LKI (in Russian)

Soroka, L. (2021). The Concept of 'Cosmos' in Philosophical and Legal Discourse. *Advanced Space Law*, 7, 73-83. doi: 10.29202/asl/7/8

Soroka, L., Danylenko, A., Sokiran, M. (2022). Legal Issues and Risks of the Artificial Intelligence Use in Space Activity. *Philosophy and Cosmology*, 28. doi: 10.29202/phil-cosm/28/4

The Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies from 10/10/1967. Retrieved August 28, 2022 from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text (in Ukrainian)

Vakoch, D.A. (ed.) (2014). *Archeology, Anthropology, and Interstellar Communication*. Washington: NASA.

Vashkevich, V., Timashova, V. (2021). From Philosophy of Cosmos to Space Policy: Contemporary Issues and Trends. *Philosophy and Cosmology*, 26. doi: 10.29202/phil-cosm/26/3

Vidal, C. (2014). *The Beginning and the End: the Meaning of Life in a Cosmological Perspective*. Brussels: Springer.

Vladlenova, I., Kalnytskyi, E. (2022). Models of the Universe: Ontological and Physical Problems. *Philosophy and Cosmology*, 28. doi: 10.29202/phil-cosm/28/4